

СЕРІЯ «Педагогіка»

УДК 372.2.016:81-028.31:001.895

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-358-370](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-358-370)

Кміть Олена Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мов і методики їх викладання, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, тел.: (093) 500-58-40, e-mail: elenakmit64@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3396-7798>

Шульга Надія Олександрівна здобувач вищої освіти, студент магістратури, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, тел.: (063) 17-31-91, e-mail: nadiya.shulha1983@ukr.net

**ПІДСИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ
МНЕМОТЕХНІКИ**

Анотація. Статтю присвячено одній із актуальних проблем навчання української мови дошкільників – розробленню та обґрунтуванню підсистеми вправ для формування вмінь монологічного мовлення на основі методу наочного моделювання. Створення підсистеми вправ здійснено відповідно до таких етапів: класифікація вправ; добір прийомів, на основі яких побудовані вправи; розробка вправ; розробка структури підсистеми вправ. Провідним критерієм для класифікації вправ обрано етапи формування вмінь монологічного мовлення. Відповідно до зазначеного класифікаційного критерію до підсистеми вправ включено три групи вправ: I група вправ – вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність; II група вправ – вправи для оволодіння мінімонологіями; III група вправ – вправи для оволодіння різними функціональними типами монологів. Вправи I групи віднесено до умовно-комунікативних продуктивних вправ. За допомогою вказаних вправ формуються вміння дошкільників з'єднувати речення у понадфразову єдність. Для виконання вправ I групи в якості опори використовуються мнемоквадрати. Мета вправ II групи – сформувати вміння дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи. Це комунікативні продуктивні вправи першого рівня, в яких використовуються мнемодоріжки. Мета вправ III групи – сформувати вміння дошкільників створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних

функціонально-сміслових типів мовлення. Вправи III групи належать до комунікативних продуктивних вправ другого рівня. Під час виконання вправ III групи застосовуються мнемотаблиці. При розгляді особливостей відібраних нами прийомів формування вмій монологічного мовлення були проаналізовані їх переваги та недоліки, уточнені рекомендації для складання та застосування вправ. Крім того, на основі логічного аналізу та аналізу спеціальної літератури з проблеми навчання зв'язного мовлення дошкільників була спроектована структура підсистеми вправ. Уточнення зазначеної структури здійснювалося з урахуванням результатів, одержаних під час пробного навчання. Зокрема, проведений статистичний аналіз цих результатів дозволив уточнити встановлену підпорядкованість груп, типів, видів вправ та об'єктів навчання. Наробки дослідження забезпечили створення науково обґрунтованої підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки.

Ключові слова: зв'язне мовлення, монологічне мовлення, групи вправ, типи вправ, види вправ, метод наочного моделювання, мнемотехніка, діти старшого дошкільного віку.

Kmit' Olena Volodymyrivna Candidate of Education, Associate Professor, Associate Professor of Languages and Methodology of their Teaching Chair, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, 14013, Hetman Polubotok St., 53, tel.: (093) 500-58-40, e-mail: elenakmit64@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3396-7798>

Shulga Nadiya Oleksandrivna Higher Education Applicant, Graduate Student, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Hetman Polubotok St., 53, Chernihiv, 14013, tel.: (063) 173-191, e-mail: nadiya.shulha1983@ukr.net

SUBSYSTEM OF EXERCISES FOR TEACHING MONOLOGICAL SPEECH OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF MNEMOTECHNIQUE

Abstract. The article is devoted to one of the topical problems of teaching preschool children the Ukrainian language – developing and substantiating the subsystem of exercises for forming their monologue skills on the basis of visual simulation method. The subsystem of exercises is created according to such stages: classification of exercises, selection of teaching techniques, working out of exercises, subsystem developing. Stages of forming monologue skills were chosen as the leading criterion for exercises classification. Three groups of exercises were included into the subsystem in compliance with the defined classification criterion: I-st group – exercises for creating the unity of phrases; II-nd group – exercises for creating short monologues; III-rd group – exercises for creating monologues of different functional types. Exercises

of the I-st group are considered to be pre-communicative productive ones. By means of them preschool children's skills to combine sentences into unities are formed. Mnemonic squares are used for doing such exercises. The aim of the II-nd group exercises is to teach children to make short monologues. They are communicative productive exercises of the first level which are done with the help of mnemonic stripes. The goal of the III-rd group exercises is to form preschool children's skills to create monologues of different functional types. These exercises are communicative productive ones of the second level. Mnemonic tables are used to do them. While considering the peculiarities of selected techniques for molding monologue skills their advantages and disadvantages were analyzed. The recommendations for creating and using the exercises were clarified. Besides, the subsystem structure was designed on basis of the logical analysis and the critical analysis of special literature on the problem of teaching preschool children coherent speech. The clarification of the designed structure was made through scrutinizing the results of mock training. Carrying out statistical analysis of these results allowed to match groups, types of exercises, techniques and monologue skills. The research achievements promoted creating of scientifically substantiated subsystem of exercises for forming senior preschool children monologue skills on the basis of mnemonics.

Keywords: coherent speech, monologue, groups of exercises, types of exercises, techniques, visual simulation method, mnemonics, senior preschool children.

Постановка проблеми. В умовах вдосконалення системи дошкільної освіти в Україні, відбувається приведення цілей, змісту, підходів, технологій освітньо-виховного процесу у закладах дошкільної освіти (ЗДО) до відповідності з вимогами сучасного суспільства. Зміст та організація освітнього процесу у сфері дошкільної освіти визначаються принципами науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої організації освітньо-виховного процесу, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації її творчих задумів та мрій. [1, с. 4]. Під час здобуття дошкільної освіти формуються ключові компетентності за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. За освітнім напрямком "Мовлення дитини" передбачено формування мовленнєвої, комунікативної, художньо-мовленнєвої компетентностей. Компонентами цих компетентностей виступають:

- емоційно-ціннісне ставлення;
- сформованість знань;
- здатність і навички до активного та творчого набуття досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності.

Мовленнєва компетентність – це здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. [1, с. 19] Показниками сформованості знань та навичок оволодіння мовленнєвою компетентністю є:

розуміння, що в Україні українська мова є державною та здатність ефективно спілкуватися рідною мовою; збалансований запас слів із різних освітніх напрямків, що дає змогу добирати найбільш точні слова відповідно до ситуації мовлення; володіння елементарними навичками корекції та самокорекції мовлення; складання різних видів розповідей; здатність до словесної творчості у різних видах мовленнєвої діяльності тощо.

Комунікативна компетентність – це здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію. [1, с. 20] Тобто дитина дошкільного віку вільно й невимушено вступає в розмову з дітьми і дорослими, використовуючи різні форми звертання та репліки; виявляє ініціативу в спілкуванні, виявляє здатність домовлятися; будує різні типи діалогу, монологу тощо.

Художньо-мовленнєва компетентність – здатність відтворювати художньо-естетичні враження від літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для художньої комунікації рівень літературної обізнаності. [1, с. 21] Згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти показниками художньо-мовленнєвої компетентності є: знання дітей не менше трьох-чотирьох імен письменників і поетів; вміння пояснити особливості основних літературних і фольклорних жанрів; усвідомлення та здатність пояснити зміст прислів'їв, приказок та вміння доречно використовувати їх у мовленні; навички переповідати відомі казки, оповідання та придумувати іншу кінцівку до заданого літературного твору тощо.

Крізь призму Базового компонента дошкільної освіти в чинній програмі розвитку дитини "Українське дошкілля" подано завдання, зміст і форми освітнього процесу, показники компетентності дитини, які вихователь може використовувати для визначення рівня розвитку дошкільника. Багато уваги у програмі приділено освітній лінії "Мовлення дитини", адже запорукою якісної освіти є мовленнєвий розвиток дошкільника. У ній виокремлено, розглянуто, конкретизовано й уточнено завдання з формування правильної вимови звуків, збагачення та активізації лексичного запасу, оволодіння граматично-правильним мовленням, зв'язним мовленням [2, с. 9].

Аналіз чинних вимог щодо формування мовленнєвої та комунікативної компетентностей та власний педагогічний досвід показують, що процес навчання української мови у ЗДО потребує оптимізації. Організація навчання української мови із застосуванням ефективних сучасних технологій, на нашу думку, може забезпечити подолання несприятливих тенденцій у мовленнєвому розвитку сучасних дошкільнят, як-от: обмежений словниковий запас, невеликий відсоток у мовленні літературних слів і виразів, труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та мовленнєвого оформлення, порушення зв'язності й

послідовності викладу, смислові пропуски, відсутність навичок культури мовлення, погана дикція, відсутність рефлексивного ставлення до свого мовлення та мовлення оточуючих.

В описаних умовах проблема дослідження методики навчання монологічного мовлення дошкільників на основі методу наочного моделювання або мнемотехніки набуває важливого значення та створює нагальну потребу її вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання зв'язного мовлення дошкільників досліджувалася такими вченими: Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонт'єв. А. Богущ, А. Бородич, М. Вашуленко, С. Дорошенко, А. Зимульдінова, І. Ковалик, Т. Ладиженська, М. Львов, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентиліук, М. Рождественський, Ф. Сохін, О. Ушакова, А. Шибицька. Актуальними та перспективними є дослідження педагогів і психологів, які показали, що основою розвитку розумових здібностей служить оволодіння дитиною діями заміщення і наочного моделювання. Мнемотехніка виступає перспективним напрямом для підвищення мовленнєвої активності дітей [5, с. 85]. О. Білан і К. Крутій виявили наочні моделі як специфічний засіб розвитку мовлення дошкільників, у яких малюк відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними [3, 5, 6]. Дії наочного моделювання є основними пізнавальними здібностями дошкільника у сфері мислення. Під наочним моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати об'єкт у його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. Основна ідея пропонованої технології – це розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати на запитання і звертатися з запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні види розповідей. За допомогою моделей, на думку Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Ткаченко, Н. Семенової, Н. Смольникової, О. Ушакової, Л. Шадріної, загальні якості мовних та мовленнєвих явищ набувають матеріальної форми. Ці дослідники пропонують дотримуватися принципу поступовості у використанні методу: спочатку модель відображає структуру тексту, а потім слугує як орієнтир для самостійного складання тексту. А також необхідно враховувати поетапність засвоєння дітьми рідної мови: збагачення словникового запасу, побудова простих речень, складання зв'язної розповіді, спираючись на низку символів, доцільних у кожному конкретному випадку, складання творчої розповіді з опорою на певні моделі [4, с. 33].

Не зважаючи на значний інтерес науковців до вказаної проблеми, ще недостатньо досліджені теоретичні та практичні основи навчання монологічного мовлення дошкільників за допомогою методу наочного моделювання. У цьому контексті невирішеними залишаються наведені нижче частини загальної проблеми методики формування вмінь монологічного мовлення на основі мнемотехніки:

- створення підсистеми вправ для формування вмінь монологічного

мовлення дошкільників;

• розробка моделі навчання монологічного мовлення дітей дошкільного віку.

Мета статті полягає в розробленні та обґрунтуванні підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки.

Виклад основного матеріалу. Під підсистемою вправ ми розуміємо сукупність груп, типів і видів вправ, об'єднаних за призначенням, матеріалом і способом виконання. Створення упорядкованого набору вправ передбачає застосування принципу системності. З огляду на це, даний набір виступатиме системою з визначеною структурою.

Процес створення підсистеми вправ здійснюється за принципом етапізації і включає такі етапи:

1. Класифікація вправ за певними критеріями;
2. Добір прийомів, на основі яких побудовані вправи;
3. Розробка вправ;
4. Розробка структури підсистеми вправ.

Класифікація – досить суттєвий етап процесу створення певної системи. Створення підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення вимагає детальної класифікації завдань, спрямованих на формування вмінь монологічного мовлення. Це, у свою чергу, викликає необхідність виявлення класифікаційних критеріїв. Провідним критерієм для класифікації вправ ми обираємо етапи формування вмінь монологічного мовлення. Згідно з трьома етапами формування вмінь монологічного мовлення до підсистеми вправ входять три групи вправ для навчання цього виду мовленнєвої діяльності:

I група вправ – вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність;

II група вправ – вправи для оволодіння мінімонологіями;

III група вправ – вправи для оволодіння різними типами монологів.

Вправи I групи можна віднести до умовно-комунікативних продуктивних вправ. За допомогою вказаних вправ формуються вміння дошкільників з'єднувати речення у понадфразову єдність. Це вправи на приєднання, коли продукована дитиною фраза приєднується до фрази, висловленої вихователем або іншою дитиною. Висловлювання кожного дошкільника залишається на рівні фрази, але, приєднуючись до попереднього, воно стає понадфразовим. Вихователь спрямовує висловлювання дітей, домагаючись об'єднання речень, логічно пов'язаних між собою. До вправ I групи належать також мовні вправи на усвідомлення дітьми зразків мовлення, характерних для певного типу монологу. Це вправи на знаходження потрібних засобів зв'язку, з'єднання за їх допомогою 2-4 речень. Для виконання вправ I групи в якості опори використовуються мнемоквадрати. Мнемоквадрат – це окремий схематичний малюнок з певною інформацією, який приховує нескладне коротке речення. Педагог пропонує та пояснює дітям значення символів, поступово змінюючи їх схематичними,

контурними зображеннями предметів. Під час роботи з мнемоквадратами у дошкільників збагачується словниковий запас літературними словами, виразами, розвивається образно-асоціативне мислення, що важливо у роботі над розвитком правильного монологічного мовлення. Мнемоквадрат допомагає дітям складати прості речення, поєднуючи їх в понадфразові єдності.

Мета вправ II групи – сформувати вміння дошкільників будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи. Це комунікативні продуктивні вправи першого рівня, в яких використовуються мнемодоріжки. Мнемодоріжка – графічна схема, в основі якої лежать асоціації, що полегшують засвоєння матеріалу. Спираючись на неї, дитина може скласти невелику розповідь. Робота з мнемодоріжками націлена на створення послідовного та логічного монологічного висловлювання понадфразового рівня.

Мета вправ III групи – сформувати вміння дошкільників створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-смыслових типів мовлення (опис, повідомлення, міркування) в обсязі, який передбачено програмою для певної градації дошкільного віку. Вправи III групи належать до комунікативних продуктивних вправ другого рівня. Вони складаються з комунікативного завдання вихователя та висловлювання дитини. Комунікативне завдання мотивує висловлювання дошкільника, спонукає його до участі у мовленнєвій діяльності. При виконанні вправ III групи застосовуються мнемотаблиці. Мнемотаблиця – це схема, в якій закладена певна інформація, за якою можна запам'ятати і відтворити текст. Мнемотаблиці служать своєрідним зоровим планом для створення монологів, що допомагає дітям будувати розповіді різних типів. У мнемотаблиці можна намалювати, відобразити казку, вірш, скоромовку, явища природи тощо. Символи повинні бути максимально наближені до мовленнєвого матеріалу. Робота з мнемотаблицею складається з трьох частин:

- I частина – розгляд мнемотаблиці, обговорення зображеного;
- II частина – перетворення абстрактних символів в образи;
- III частина – складання розповіді.

Далі виявимо види вправ, тобто прийоми, за допомогою яких можуть бути реалізовані описані вище групи, типи вправ.

Для розвитку вмінь дошкільників об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність використовують прийом «Сюжет». Прийом «Сюжет» – це вид вправи на створення асоціативних зв'язків між інформаційними одиницями. Використання прийому сприяє формуванню навичок словотворення, вмінь відповідати на запитання за змістом запропонованих картинок вихователем, розповідати за картиною двома - п'ятьма словами, складати прості речення та поєднувати їх між собою, що є початковим етапом роботи складання розповідей різних типів. Для виконання завдань пропонується використовувати мнемоквадрати певної тематики: професії, пори року, тварини, рослини тощо. [7, с. 27]

Приєм «Склеювання» - це вид вправи, в якому відбувається об'єднання, поєднання якостей, властивостей або окремих частин різних об'єктів в єдиний цілісний образ. Використання прийому допомагає формувати в дітей уміння оволодівати засобами міжфразового зв'язку, створювати коротку розповідь з 2-4 речень, договорювати, вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь. Доцільність використання прийому полягає в тому, що він спрямований на роботу з казками чи оповіданнями, де потрібно розповісти про героя, певну ситуацію, дію тощо. Така робота сприяє розвитку пам'яті, творчості та формуванню вмінь висловлюватись в монологічній формі. Основна перевага вище зазначених прийомів полягає в забезпеченні ефективного формування вмінь монологічного мовлення в дітей. [7, с. 33]

Одним із відомих у мнемотехніці прийомів для виконання завдань з мнемодоріжками є прийом «Послідовні асоціації». Цей вид вправ полегшує процес навчання монологічного мовлення дошкільників. Сутність прийому полягає в тому, що у разі потреби запам'ятати чітку послідовність інформаційних одиниць формується асоціативний зв'язок спочатку між першим і другим інформаційним елементами, потім між другим і третім. У такий спосіб створюється сюжет. Застосування даного прийому полегшує процес навчання дітей складати сюжетні розповіді за картиною, творчі розповіді за поданим початком (закінченням), за змістом пейзажної картини, складати монолог (опис, повідомлення, міркування). Приєм допомагає педагогам тренувати пам'ять, мислення та мовлення дітей дошкільного віку. Для виконання вправ цього виду використовують заздалегідь підготовлені мнемодоріжки. [7, с.28]

Застосування прийому «Аналогія» передбачає залучення таких типів аналогій: за кольором, за формою, за розміром, за смаком та запахом, за звуком, за римою, за рухом, суміжних, тематичних і тактильних аналогій. Даний прийом допомагає у вирішенні завдань навчання та виховання: сенсорного, розумового, мовленнєвого, інтелектуального, стимулює мовленнєву активність дітей, розвиток пам'яті, творчого мислення, уяви та тактильного досвіду дошкільників. Дітям дошкільного віку краще описати чи розповісти про що вони знають, бачили, куштували, чули. Використання вказаного прийому є підготовчим етапом навчання дітей складати монологи-описи (предметів, іграшок тощо), монологи-повідомлення та міркування. Приєм «Аналогія» активізує процес становлення правильного монологічного мовлення дітей дошкільного віку з використанням мнемодоріжок. Зазначені прийоми допомагають активізувати здатність дитини давати розгорнуті відповіді на запитання вихователя з монологічними вставками, складати короткі розповіді з опорою на наочний матеріал та реалізувати вище описані завдання другої групи вправ. [7, с. 36]

Базовий прийом, під час якого текстова інформація зображується групами інформаційних одиниць за змістом навколо одного опорного образу з метою логічно - образного фіксування і відтворення ідей, значень, понять як взаємопов'язаних елементів є «Опорний план – конспект». Під час роботи з

вказаним прийомом використовують готові мнемотаблиці, які допомагають формуванню вмінь послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, виокремлювати в розповіді початок, середину, кінець, передавати зміст художніх творів, казок, оповідань. Прийом забезпечує ефективне формування монологічного мовлення в дошкільному віці при складанні різних типів розповідей та переказі творів. [7, с. 71]

Створюючи творчі розповіді, діти відчують труднощі в побудові сюжету. Подоланню цих складнощів сприяє прийом «Небилиця». Він служить моделлю розповіді з наочною опорою на мнемотаблицю з пропущеними елементами, які потрібно доповнити. Вихователь може запропонувати дітям скласти власну мнемотаблицю, яка допоможе побудувати логічно завершені речення, об'єднуючи їх в цікаву розповідь. Під час використання на занятті прийому «Небилиця» діти вигадують предмети, образи, події, яких насправді не може бути. Це дозволяє реалізувати навчально-ігрову діяльність спрямовану на креативне мислення, уяву, фантазію та мовлення дітей, що важливо під час складання різних типів творчих розповідей. Адже нестандартні, вигадані ситуації діти запам'ятовують швидше і з легкістю можуть про них розповісти або навіть вигадати свою власну. [7, с. 95] Прийоми «Опорний план – конспект» та «Небилиця» не рекомендується застосовувати у роботі з першою та другою групою вправ, так як дітям дошкільного віку без попередньої підготовки важко добирати факти для своїх розповідей, логічно та послідовно їх будувати, структурувати власні висловлювання.

Таким чином при розгляді особливостей відібраних нами прийомів формування вмінь монологічного мовлення були проаналізовані переваги та недоліки вправ з використанням цих прийомів, уточнені рекомендації для їх складання та застосування. Крім того, на основі логічного аналізу та аналізу спеціальної літератури з проблеми навчання зв'язного мовлення дошкільників була визначена відповідність вправ, складених із застосуванням даних прийомів, конкретним умінням монологічного мовлення.

Наступним етапом створення підсистеми вправ для навчання монологічного мовлення виступає розробка його структури. Реалізація зазначеного етапу передбачає проектування структури підсистеми та уточнення цієї структури. Групи, типи, а також види вправ, тобто прийоми, утворюють структуру підсистеми. Підпорядкованість груп, типів та прийомів встановлюється на основі класифікації вправ та виявленої відповідності вправ із застосуванням конкретних прийомів навчання визначеним умінням монологічного мовлення.

Уточнення спроектованої структури підсистеми здійснюється з урахуванням результатів, одержаних під час пробного навчання. Слід зазначити, що з метою отримання даних, для обробки та інтерпретації яких можна застосовувати статистичні методи, під час пробного навчання дітей відбувалося оцінювання їх навчальних досягнень за допомогою системи балів від 1 до 5. Під час навчання дошкільників у природних, не в експериментальних умовах використовується

лише вербальне оцінювання.

Пробне навчання проводилося у 2019/2020 навчальному році. У ньому взяли участь 15 дітей старшого дошкільного віку, які відвідують ЗДО №3 смт. Десна Чернігівської області. У ході пробного навчання дітям було запропоновано 3 вправи для формування вмінь монологічного мовлення та 3 тестові завдання для контролю рівня сформованості цих умінь. Вправи для навчання монологічного мовлення та тестові завдання були складені на основі мнемотехніки за темою «Пори року». Для уточнення структури підсистеми вправ результати виконання розроблених вправ та тестових завдань піддавалися обробці, зокрема визначалася конкурентна валідність тестових завдань.

У відповідності до прийнятої в методиці характеристики конкурентної валідності, у даному дослідженні ми розглядаємо цей показник як такий, що демонструє, наскільки добре тестове завдання вимірює саме те вміння монологічного мовлення, яке планувалося у процесі розробки цього завдання, в порівнянні з оцінкою з монологічного мовлення, яка є результатом успішності дошкільника в оволодінні вміннями у цьому виді мовленнєвої діяльності в межах окремої теми. Конкурентна валідність тестового завдання передбачає наявність кореляції між індивідуальним середнім балом виконання тестового завдання і середнім балом успішності дошкільника в оволодінні вміннями монологічного мовлення в межах окремої теми. Кореляція, тобто ступінь щільності зв'язку між цими показниками виражається коефіцієнтом кореляції. Коефіцієнт кореляції обчислюється за формулою:

$$K_{1(2,3)} = m_{1(2;3)} / m_y,$$

де $K_{1(2,3)}$ – коефіцієнт кореляції,

$m_{x1(2;3)}$ – середнє значення суми балів за виконання тестових завдань, переведене в оцінки за п'ятибальною шкалою;

m_y – середній бал успішності дитини в оволодінні вміннями монологічного мовлення в межах окремої теми.

Коефіцієнт кореляції, оцінюючи щільність зв'язку, вказує також на його напрям: при прямому зв'язку r – величина додатна, при зворотному – від'ємна. Якщо коефіцієнт кореляції нижчий, ніж 0,5 – то вважається, що зв'язок відсутній, при 0,5 – 0,6 – зв'язок слабкий, 0,6 – 0,8 – зв'язок суттєвий, 0,8 – 1,0 – зв'язок щільний, 1,0 – функціональний зв'язок. За наявності суттєвого, щільного та функціонального зв'язку (від 0,6 до 1,0) при зіставленні результатів більшості дітей, які виконують тестові завдання, можна стверджувати про факт вимірювання саме того вміння монологічного мовлення, яке планувалося.

На основі аналізу отриманих коефіцієнтів кореляції нами було визначено, що зв'язок результатів виконання тестових завдань та оцінок успішності з монологічного мовлення для 92,59 % дошкільників є щільним або функціональним, тобто кореляція є високою. Суттєвий зв'язок результатів виконання тестових завдань та оцінок успішності з монологічного мовлення для 7,41 % дітей може пояснюватися недостатнім рівнем сформованості у них

навчальних умінь виконувати тестові завдання з монологічного мовлення.

Таким чином аналіз відповідності тестових завдань із застосуванням прийомів мнемотехніки певним умінням монологічного мовлення уточнює встановлену підпорядкованість груп, типів, видів вправ. Уточнена структура підсистеми вправ може бути представлена у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Групи вправ	Типи вправ	Об'єкти навчання	Види вправ
I група	Умовно - комунікативні продуктивні	<ul style="list-style-type: none">- об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність;- оволодівати засобами міжфразового зв'язку;- договорювати або вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь;- відповідати на запитання за змістом запропонованих вихователем картинок;- розповідати за картинкою двома - п'ятьма словами, окремими фразами, кількома реченнями;- описувати картинку, іграшку, предмет тощо.	«Сюжет» «Склеювання»
II група	Комунікативні продуктивні вправи першого рівня	<ul style="list-style-type: none">- будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мінімонологи;- складати короткі описові чи пояснювальні розповіді з опорою на наочний матеріал;- давати розгорнуті відповіді на запитання з монологічними вставками;- складати розповіді з трьох - чотирьох речень про іграшки, власні життєві враження тощо.	«Послідовні асоціації» «Аналогія»
III група	Комунікативні продуктивні вправи другого рівня	<ul style="list-style-type: none">- будувати висловлювання текстового рівня;- виражати своє ставлення до фактів чи подій;- послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів;- виокремлювати в розповіді початок, середину, кінець;- передавати зміст художніх творів, казок;- складати сюжетну або творчу розповідь з опорою на мнемотаблицю;- складати розповіді-міркування, дотримуючись структури та вживаючи причинно-наслідкові сполучники та прислівники, що означають доведення.	«Опорний план – конспект» «Небилиця»

Отримані результати дослідження дозволили створити науково

обґрунтовану підсистему вправ для навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки. Вважаємо за необхідне підкреслити, що на підставі визначеної нами відповідності прийомів мнемотехніки певним об'єктам навчання, тобто вмінням монологічного мовлення, можуть розроблятися різноманітні вправи для навчання зазначеного виду мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку та молодших школярів.

Висновки. Навчання монологічного мовлення старших дошкільників на основі мнемотехніки за науково обґрунтованою методикою сприяє оптимізації освітнього процесу з опанування української мови у ЗДО. Представлені у статті положення щодо підсистеми вправ для формування вмінь монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку за допомогою методу наочного моделювання виступають кроком на шляху розробки зазначеної методики та відображають способи її ефективного реалізації. Всі складові розробленої підсистеми вправ позитивно впливають на освітній процес і мотивують дошкільнят до навчання та розвитку. Активне застосування сучасними педагогами обґрунтованої підсистеми вправ є одним із чинників якісної дошкільної освіти. Перспективу подальших розвідок ми вбачаємо в дослідженні моделі навчання монологічного мовлення дітей дошкільного віку на основі методу наочного моделювання.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А.М.Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
2. Білан О.І., Возна Л.М. "Українське дошкілля" програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264с.
3. Білан О. І. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями. Рукопис.
4. Копилова О.П. Використання символів у роботі з дошкільниками. Київ: Ранок, 2009.
5. Крутій К. Л., Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2013. С. 85–96.
6. Крутій К. Л. Розвивайте розум дитини: методичні рекомендації з використання схем-моделей. Запоріжжя : ДМ, 1994. 95 с.
7. Чепурний Г.А. Освітня мнемотехніка: навчально - методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 152с.

References:

1. Bazovyyu komponent doshkil'noyi osvity (nova redaktsiya) [Basic component of preschool education (new edition)] Naukovyyu kerivnyk: A.M. Bohush, diysnyy chlen NAPN Ukrayiny, prof., d-r ped. nauk. (2012) Kyiv: [in Ukrainian].
2. Bilan O.I., Vozna L.M. (2013) "Ukrayins'ke doshkillya" ["Ukrainian preschool"] prohrama rozvytku dytyny doshkil'noho viku. Ternopil': Mandrivets' [in Ukrainian].
3. Bilan O. I. *Navchannya ditey starshoho doshkil'noho viku rozpovidi za ilyustratsiyamy.* [Teaching children of senior preschool age stories based on illustrations] Rukopys : [in Ukrainian].
4. Kopylova O.P. (2009) *Vykorystannya symboliv u roboti z doshkil'nykamy.* [Use of symbols in work with preschoolers] Kyiv: Ranok [in Ukrainian].

5. Krutiy K. L., (2013) *Konspekty zanyat' iz khudozhn'o-movlennyyevoyi diyal'nosti ditey seredn'oho doshkil'noho viku. [Abstracts of classes on artistic and speech activities of middle school children]* Zaporizhzhya: TOV «LIPS» LTD [in Ukrainian].

6. Krutiy K. L. (1994) *Rozvyvayte rozum dytyny: metodychni rekomendatsiyi z vykorystannya skhem-modeley. [Develop the child's mind: guidelines for the use of schemes-models]* Zaporizhzhya: DM [in Ukrainian].

7. Chepurnyy H. A. (2020) *Osvitnya mnemotekhnika: navchal'no - metodychnyy posibnyk. [Educational mnemonics: educational - methodical manual]* Ternopil': Mandrivets' [in Ukrainian].

